

Борова Валентина Євгенівна, к.пед.н., доцент, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), boyar2003@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація.** У статті досліджено теоретичні засади педагогічної діагностики звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку. Проаналізовано розвиток мовлення дитини п'яти років з точки зору формування її як мовленнєвої особистості. Визначено, що педагогічна діагностика недоліків звукової культури мовлення буде ефективною за умови реалізації в процесі провідної діяльності дітей окресленого віку – гри. Виокремлено показники розвитку артикуляції звуків, мовленнєвого дихання і фонематичного слуху в дітей 4 років 5 міс – 5 років. Запропоновано методичні поради вихователям закладів дошкільної освіти з ефективною педагогічної діагностики компонентів звукової культури мовлення.*

***Ключові слова:** особистісно зорієнтований підхід, педагогічне коригування звукової культури мовлення, діти старшого дошкільного віку, особистість.*

Borova Valentyna Yevhenivna, Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Primary and Pre-school Education (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), boyar2003@ukr.net

PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS OF SOUND CULTURE OF SENIOR PRESCHOOL AGE CHILDREN'S SPEECH

Abstract.

***Introduction.** Problem of the preschool age children's speech development is in the focus of attention of both lingodidactic scientists, teachers, psychologists, speech therapists, and practitioners employed at the preschool education institutions, parents and the generally conscious state society. Mentioned above statement is explained by the fact that the development of the child's speech largely depends on the development of its intelligence, formation of various skills and abilities, and the realization of the lifespan creative potential. The significant component of the preschool child's speech culture is the sound culture of speech. It plays an important role in the child's acquisition of communicative competence, learning to read and write and becoming a person.*

That is why timely pedagogical correction of the components of the speech sound culture is an important task in the activities of a preschool teacher.

Purpose. *Goal of this paper is to reveal the meaning of pedagogical diagnostics in development of the senior preschool age children's sound speech culture.*

Methods. *While problem research we used methods of analysis and synthesis of linguistic, psychological, psycholinguistic and pedagogical sources, study and generalization of the current state of pedagogical correction of sound culture of preschool age children's speech, analysis of their speech, fixation of the sound communication errors of children, shortcomings of speech international expressiveness, comparison and classification for determination the effectiveness of teachers' activity in this sphere, pedagogical experiment with qualitative and quantitative analysis of the results obtained, in particular the statistical criterion developed by Kolmogorov-Smirnov.*

Results. *According to certain parts of the children's speech sound culture the following development indicators have been identified: adequate formation of sounds articulation skills (ability of the preschool age child to place correct tongue position in the oral cavity, which will allow to pronounce correctly certain sound; the opportunity for a certain time to keep the tongue tip at the given point in the oral cavity; adequate tongue mobility, etc.). The best method of checking the development of the phonemic hearing and speech breathing of the senior preschool age child is to use the didactic games.*

Originality. *The method of pedagogical diagnostics of senior preschool age children's articulation of sounds, phonemic hearing and breath is offered.*

Conclusions. *Only a sufficient level of development of sound reproduction by the senior preschool age child allows a preschool teacher to solve problems of educating other components of the speech sound culture (tempo and rhythm of speech, diction, voice strength and stress) and orthoepic speech correctness.*

Key words: *personality-oriented approach, pedagogical correction of speech sound culture, preschool age children, personality.*

Проблема мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку постійно знаходиться в центрі уваги науковців-лінгводидактів, педагогів, психологів, логопедів, працівників закладів дошкільної освіти, батьків та громадськості держави. Зазначене вище пояснюється тим, що від розвитку мовлення значною мірою залежить розвиток інтелекту дитини, формування у неї різноманітних умінь і навичок, реалізованість її творчого потенціалу впродовж життя. Вагомим компонентом культури мовлення дитини дошкільного віку є звукова культура мовлення. Вона відіграє важливу роль в оволодінні комунікативною компетенцією, засвоєнні грамоти та становленні дитини як особистості. Саме тому своєчасне педагогічне коригування компонентів звукової культури мовлення є важливим завданням у діяльності вихователів закладів дошкільної освіти. Поняття «звукова культура мовлення» відноситься

до категоріального апарату дошкільної лінгводидактики. Методикою вивчення української мови в початковій школі передбачається, що випускники закладів дошкільної освіти переступатимуть поріг школи з добре сформованою фонетичною компетенцією. Однак, нині у закладах дошкільної освіти України цьому питанню не приділяється достатньої уваги, що визначило актуальність нашої статті.

Окремі аспекти мовлення досліджували: А. Залевська, Т. Ушакова, особливості індивідуального розвитку мовлення – С. Цейтлін, С. Hunter, D. Pisoni, D. Simard, M. Labelle, A. Bergeron. Проблему виховання звукової культури мовлення вивчало чимало науковців. Зокрема, М. Александровська, О. Жильцова, М. Фомічова та ін. досліджували закономірності та особливості становлення правильної звуковимови у дітей дошкільного віку. Н. Дурова, Л. Журова, Т. Філічова та ін. – розвиток і формування фонематичного сприймання. Д. Ельконін, Л. Журова, Ф. Сохін, Л. Ткачова, Г. Тумакова та інші – усвідомлення дітьми звукової будови мовлення. Однак, проблема педагогічного коригування звукової культури мовлення не була предметом спеціального наукового дослідження у дошкільній лінгводидактиці. Зважаючи на її актуальність, важливо озброїти вихователів закладів дошкільної освіти методами педагогічної діагностики недоліків звукової культури мовлення, щоб педагоги мали змогу отримувати найповнішу систематизовану інформацію про її розвиток та проблеми у засвоєнні мови дітьми.

Метою статті є дослідження змісту педагогічної діагностики розвитку звукової культури мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

Відповідно до окресленої мети в статті передбачається реалізувати такі завдання:

- охарактеризувати особливості розвитку мовлення дитини 4 років 5 міс – 5 років (сенситивний період для коригування звукової культури мовлення);
- обґрунтувати важливість своєчасного коригування недоліків звукової культури мовлення у дітей;
- запропонувати напрями удосконалення педагогічної діагностики недоліків звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Для розроблення педагогічної діагностики, адекватної предмету дослідження, варто охарактеризувати рівень розвитку мовлення дитини окресленого віку, адже вихователь закладу дошкільної освіти має враховувати різні аспекти мовленнєвого, психічного розвитку дитини і підходити до розв'язання будь-якої проблеми комплексно. Саме на цьому акцентують свою увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці [1–4].

Насамперед, з'ясуємо сутність дефініцій, якими будемо оперувати під час викладу змісту статті: «звукова культура мовлення», «педагогічне коригування звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку». «Звукова культура мовлення – це полікомпонентний утвір, який охоплює фонетичну правильність мовлення (сприймання і розрізнення фонем на

слух, артикуляцію звуків, звуковимову); загальні мовленнєві навички (дихання, дикцію, темп і ритм мовлення, силу голосу, наголос) та орфоепічну правильність мовлення (відповідність літературній вимові [1, с. 128]. «Педагогічне коригування звукової культури мовлення – це цілеспрямований вплив педагога на мовлення дітей з метою виправлення помилок, що зумовлені порушенням артикуляції звуків, звуковимови, мовленнєвого дихання, фонематичного слуху, орфоепічних норм вимови, сили голосу, темпу мовлення та засобів інтонаційної виразності» [2, с. 33].

До п'яти років діти в основному оволодівають звуковою культурою мовлення. У переважній більшості дошкільників не фіксується загальне пом'якшення мовлення, неправильна вимова шиплячих, свистячих та сонорних звуків. Зменшується кількість випадків, коли діти скорочують слова, пропускають окремі звуки, переставляють їх у слові, щоб легше було його вимовити. Діти рідше замінюють звуки у словах «парними» звуками, переставляють склади у словах або взагалі пропускають склади, менше допускають помилок у словах складної фонетичної структури, покращується плавність мовлення, його виразність.

На п'ятому році життя дитина оволодіває змішаним типом дихання, що збільшує видих до 4–6 с. Рівень розвитку фонематичного слуху дозволяє дитині, яка не знає правил української орфоєпії, дотримуватися норм правильної вимови зрозумілих слів, розрізняти їх за змістом, незважаючи на подібність звучання, усвідомлювати звуковий склад слова. Діти п'ятирічного віку, які мають недоліки звуковимови, намагаються швидким темпом мовлення їх «замаскувати». Переважна більшість вихованців вибирає комфортну силу голосу для спілкування, з розумінням реагують на зауваження вихователя про необхідність посилити чи послабити силу голосу. Хоча потрібно зауважити, що іноді педагог зловживає можливістю дитини висловлюватися голосніше.

Охарактеризувавши основні досягнення у засвоєнні звукової культури мовлення дитиною 4,5–5 років, з'ясуємо особливості її лексичного розвитку. Така характеристика важлива тим, що дає розуміння: якого змісту пояснення будуть зрозумілі дитині, як вона уявляє основні поняття, що використовує вихователь, та орієнтується в їх використанні у власному мовленні. Словниковий запас дітей зростає швидкими темпами і у п'ять років становить приблизно 2500–3000 слів. Активно використовуються у мовленні всі частини мови. Дорослим не варто перевантажувати мовлення дитини значною кількістю нових слів як української, так і англійської чи іншої іноземної лексики. Як показує досвід, перевантаження у їх засвоєнні може призвести до проблем у становленні мовленнєвої особистості дошкільника, зокрема, оволодінні звуковою культурою мовлення.

Необхідно зазначити, що поняття «звук» і «буква» («літера») деякими дітьми використовуються як синоніми. Оскільки, вони виявляють інтерес

до окреслених дефініцій, то вихователь повинен пояснити їхнє значення. Іноді трапляються випадки, коли вихователі закладів дошкільної освіти нетактовно називають або описують певні процеси або дії, а дитина розуміє їх, виходячи з власного досвіду, переживає не найкращі емоції. Наприклад, Максимко Д. (5 р.) не вимовляє [p]. З хлопчиком працювала логопед. Мама після роботи прийшла забирати сина додому. Вихователька так пояснила їй, ситуацію, що склалася: «Максимкові потрібно «ламати» язик». Звичайно, вислів вживався у переносному значенні. Педагог таким чином повідомила маму про те, що у роботі з хлопчиком необхідно використовувати підготовчі артикуляційні вправи для розвитку м'язів язика. Щоб правильно вимовляти звук, дитина повинна поставити кінчик язика за верхні зуби, а не за нижні як у випадку з Максимком. Дитина зрозуміла почуте по-іншому, виходячи із свого життєвого досвіду. Мама його завжди застерігала від швидкого бігання, щоб не зламав ноги чи руки. А тому інформацію виховательки хлопчик сприйняв, як щось неприємне і загрозове.

Наведений приклад свідчить про те, що у спілкуванні вихователь повинен використовувати зрозумілі для дітей слова і висловлювання або пояснювати їх зміст, щоб іноді не викликати небажаної реакції дитини. Педагог, що працює з дітьми окресленого віку, має знати, що їм для розуміння доступні абстрактні поняття, що характеризують особливості поведінки людини, її особистісні риси. Розуміння окреслених понять, дотримання етичних правил поведінки є завжди важливим і особливо актуальним у випадках, коли у віковій групі є декілька малят, що мають недоліки звуковимови. Переконання дітей в тому, що ровесникам неприємно, коли з них глузують через недоліки мовлення, дозволяє вихователю створити комфортні умови спілкування та відносин у групі закладу дошкільної освіти. Дошкільники починають розуміти переносне значення слів, практично легко підбирають до них синоніми та антоніми, розуміють значення слів-омонімів.

Дитина п'ятирічного віку досягає значних успіхів у засвоєнні граматичної правильності мовлення, що позитивно впливає на формування звукової культури мовлення. Якщо дитина не знає, як вживати слово у реченні, як правильно його використовувати в однині чи множині і т. п., то це нерідко провокує порушення темпу мовлення. У ньому з'являються запинки, паузи, необґрунтоване повторення складів, слів. Окреслене явище може призвести навіть до заїкання. Тому, вихователь закладу дошкільної освіти має попереджувати такі ситуації, щоб створювати комфортні умови для засвоєння та коригування звукової культури мовлення.

Педагогу важливо дотримуватись особистісно зорієнтованого підходу, щоб максимально врахувати проблеми і досягнення кожного дошкільника. Щоб коригування звукової культури мовлення було ефективним, вихователь закладу дошкільної освіти повинен постійно вносити актуальні доповнення до алгоритму педагогічної діяльності. Насамперед, йому необхідно

звернути увагу на педагогічну діагностику і коригування артикуляції звуків, які дитина неправильно вимовляє. Від засвоєння дитиною правильної артикуляції звука залежить не тільки рівень оволодіння звуковою культурою мовлення, а й розвиток мовленнєвої особистості в цілому.

Як засвідчили результати наших спостережень вихователі закладів дошкільної освіти мають певні труднощі у визначенні ролі артикуляції у вимові звука. Доводиться констатувати той факт, що вихователі нерідко пропонують дошкільнику повторювати одне і те ж слово декілька разів, щоб він навчився правильно його вимовляти. Але багаторазове вимовляння дитиною слова при неправильній артикуляції окремого звука не сприятиме правильній вимові.

З'ясуємо сутність поняття «артикуляція звука». У словниках пропонується таке пояснення поняття «артикуляція» – «робота мовних органів, спрямована на вимовляння того чи іншого звука мови; також положення мовних органів при вимові такого звука» [5, с. 57]; артикуляція (лат. *articulatio* – від *articulo* – розділяти, роздільно вимовляти) – специфічні рухи мовних органів при утворенні певного звука.

При артикуляції обов'язково наявні три фази: екскурсія (наступ), витримка, рекурсія (відступ); «діяльність мовних органів (губ, язика, м'якого піднебіння), необхідна для вимови людиною окремих звуків мовлення та їх комплексів» [6, с. 54]. О. Максаков і М. Фомічова обґрунтували, що «правильне положення і рухи органів мовлення, необхідні для вимови певного звука, називаються артикуляцією» [7, с. 52]. Поняття «артикуляція» вживається і тоді, коли органи мовлення дитини займають неправильне для вимови звука положення і це є умовою абсолютно іншої його характеристики. У таких випадках у дитини спостерігається неправильна артикуляція, тобто положення органів мовлення при вимові означеного звука.

А. Білецький «артикуляцію звуків» пояснює «продукуванням звуків людської мови» [8, с. 20]. Більш повне визначення терміну запропонував М. Львов. На його думку, артикуляція звуків – «це утворення звуків мови за допомогою рухів органів мовлення, язика, губ, м'якого піднебіння, аналіз положення і рухів органів мовлення під час вимови того чи іншого звука; підготовка органів мовлення до вимови того, чи іншого звука» [9, с. 22].

Навички правильної вимови формуються на підґрунті артикуляційної бази мовлення. М. Жинкін визначив її як «комплекс умінь, що приводять органи артикуляції в позиції, при яких для певної мови виникає нормальний звук» [10, с. 42]. Л. Зіндер наголошував, що артикуляційна база відпрацьовується дошкільником поступово. У процесі спілкування дитина підсвідомо підбирає звичну для мовлення артикуляцію і таким чином засвоює артикуляційну базу, яка формується поступово в процесі розвитку її органів мовлення. Тому, увагу вихователів закладів дошкільної освіти і батьків

потрібно акцентувати на забезпечення передумов розвитку правильної артикуляції в дитини.

До таких передумов належить, насамперед, своєчасний розвиток м'язів органів мовлення, оскільки, їх формування є складним процесом. Досить часто навіть такий чинник, як спосіб вигодовування дитини (природне чи штучне) має суттєве значення. Під час природнього вигодовування більше задіяні м'язи, які пізніше беруть участь у вимові звуків та мовленні. У ньому значиму роль відіграють також слуховий (забезпечує сприймання і аналіз звукових сигналів) та мовноруховий аналізатори. Останній складається з периферійної частини, провідних шляхів і клітин у центральній частині головного мозку. Периферійна частина включає 3 відділи: дихальний, голосовий, артикуляційний, який забезпечує утворення звуків членороздільної, логічної мови. До п'яти років життя дитини в основному завершується розвиток таких аналізаторів, що дозволяє дошкільнику координувати роботу органів мовлення та м'язів, що беруть у процесі звуковимови. Тому, для того, щоб вона відповідала загальноприйнятим правилам необхідно, щоб дитина навчилася правильно артикулювати звуки, оволоділа мовленнєвим диханням та фонематичним слухом.

Для кожного окресленого компонента науковцями були розроблені експериментальні діагностичні завдання. Використання їх у роботі з дітьми дозволяє визначити функціональну готовність органів мовлення, дихання та фонематичного слуху до правильної звуковимови. Оскільки для дитини дошкільного віку провідним видом діяльності є гра, то основним методом педагогічної діагностики потрібно обирати саме її. З цією метою можна використовувати ігри для перевірки функціональності язика: «Мавпочки», «Дзеркальце», «Пустунчик» та ін. Їх потрібно проводити індивідуально, пояснюючи дітям правила гри: «Ти любиш гратися? І я теж. То ж пограємо у гру, яка називається «Мавпочки». Ти будеш мавпенятком, яке повторює за мамою Пумою рухи язичком. Домовились? Мавпочка Пума поставила язичок ось так, а мавпеня так може?» Кінчик язика ставимо за нижні зуби, верхні зуби, до лівої та правої щоки. Участь дитини у цій та аналогічних іграх дає можливість дорослому зафіксувати, які положення язика дитині не доступні для виконання.

За правильне виконання завдання дитині потрібно нарахувати один бал. Якщо певна пропозиція дорослого не виконується, то відповідно бал потрібно віднімати. Дитині результати оголошувати не потрібно, вона повинна отримувати лише задоволення від гри та спілкування з дорослим. Важливо, щоб вихователь демонстрував емоційне задоволення від спілкування, позитивними оцінками стимулював невимушеність гри. Організувавши таким чином педагогічну діагностику артикуляції звуків дітьми старшої вікової групи закладу дошкільної освіти, вихователь буде мати загальну характеристику розвитку в дітей окресленої навички. Для ілюстрації

отриманих результатів педагог може використати діаграми, графіки, схеми. Доповнювати результати педагогічної діагностики повинна письмова характеристика індивідуальних показників розвитку артикуляції у дітей. Отримана інформація буде підґрунтям для розроблення методики коригування звукової культури мовлення у дітей.

Важливою передумовою правильної звуковимови у дитини старшого дошкільного віку є відповідний віковий рівень розвитку мовленнєвого дихання. Воно від звичайного «вирізняється більш швидким вдихом і сповільненим видихом, значним збільшенням дихального об'єму, переважно ротовим типом дихання, максимальним розходженням голосових складок на вдихові і зближенням їх майже до зіткнення під час видиху» [11, с.140]. Мовленнєве дихання дозволяє людині під час мовлення своєчасно робити короткий, достатньо глибокий вдих та раціонально використовувати повітря при видихові. При цьому вдих набагато коротший за видих. Мовленнєве дихання відбувається довільно і є джерелом утворення звуків, головною умовою голосоутворення. Воно можливе завдяки функціонуванню дихальних попереочносмугастих м'язів. Вони забезпечують під час видиху потрібну для артикуляції зміну швидкості рухів повітря та гладких м'язів трахеобронхіального дерева, тобто сприяють регулюванню кількості повітря під час видиху.

Робота цих м'язів характеризує зміни повітряного тиску в процесі творення мовленнєвих звуків. Мовленнєве дихання може бути верхньогрудним, діафрагмальним і діафрагмально-нижньореберним. Якщо під час вдиху грудна клітка піднімається догори за рахунок піднятого плечового пояса і розширюється тільки верхня частина легенів – це верхньогрудне мовленнєве дихання. Коли грудна клітка розширюється донизу, плечі не піднімаються, опускається діафрагма це діафрагмальний тип дихання. За змішаного типу дихання опускається лише діафрагма, ребра відходять в сторони, плечі не піднімаються. Фізіологи стверджують: такий тип дихання є найефективнішим.

Вихователю важливо знати інформацію про особливості мовленнєвого дихання, щоб розвивати його не лише на спеціальних заняттях, а й впродовж всього часу перебування дитини в закладі дошкільної освіти. Педагогічна діагностика розвитку дихання дошкільника базується на використанні ігор («Веселий вітерець», «Вітряк», «Вітерець-пустунець», «Швидкі човники» і т. п.). Найдоступнішою із них є «Чарівний олівець». Ігрові дії в ній (перекочування олівця на відстань 1м 20 см за допомогою видихуваного струменя повітря) дозволяють дорослому зробити висновки про розвиток дихання дитини. Необхідно зазначити, що олівець має бути без виділених граней. Допускається використання не більше трьох спроб, щоб не спровокувати запаморочення свідомості дитини. Рівень розвитку мовленнєвого дихання слід визначати у балах, що дозволяє константувати розвинене воно чи ні. Якщо є серйозні проблеми, то їх повинен вирішувати логопед у тісній співпраці з лікарем певного фаху.

Обов'язковою передумовою засвоєння дитиною дошкільного віку звукової культури мовлення, зокрема звуковимови, є достатньо розвинений фонематичний слух. О. Лурія пояснював поняття «фонематичного слуху» як здатність до узагальнення в окремі групи різноманітних звуків, з використанням суттєвих ознак та ігнорування випадкових. Вчений стверджував, що фонематичний слух формується у дитини в процесі її розумінню усного мовлення. Він є первинною формою мовленнєвої діяльності. Окреслений феномен, як вважає О. Лурія, є підґрунтям мовленнєвої системи [12, с. 82].

Фонетичний слух здійснює операції розрізнення і пізнання фонем, що складають звукову оболонку слова. Він формується у малюка, насамперед. Саме завдяки фонематичному слуху, дитина може дати оцінку правильної чи помилкової вимови [13]. Знання основних ознак фонематичного слуху дозволили вченим розробити адекватні методики педагогічної діагностики його розвитку. Як засвідчили наші спостереження за проведенням перевірки вихователями розвитку фонематичного слуху в дітей, найбільш поширеною помилкою окресленої діяльності є те, що дітям пропонуються ігри, у яких їм потрібно промовляти слова з певними звуками.

Можна стверджувати, що така діяльність дитини з недоліками звуковимови є невиправданою, оскільки передбачає вимову слів з «важким» звуком, тобто продовжується закріплення неправильної навички. Тому потрібно використовувати такі ігри, у яких дітям не потрібно промовляти слова, а лише демонструвати іграшки, показувати сигнальну картку, виконувати певні ігрові дії, розкладати іграшки в коробки в залежності від наявності у назві іграшки певного звука і т. п. З цією метою можна використовувати ігри: «Впізнай звук у слові», «Допоможи Марійці», «Чарівна торбинка», «У магазині», «Кожен має свою хатку» і т. п. Правильність виконання ігрових дій слід фіксувати і оцінювати одним балом. Важливо зафіксувати, які звуки дитина не диференціює серед інших, а які чує як «парні». Таким чином можна отримати достовірну характеристику розвитку фонематичного слуху дітей групи. Особливо значимою ця інформація є для того, щоб розпочати коригування звуковимови у дітей.

Отже, розробляючи зміст педагогічної діагностики звукової культури мовлення дітей, необхідно враховувати, що це полікомпонентний утвір. У ньому правильна звуковимова відіграє ключову роль. Оскільки, у старшому дошкільному віці провідною діяльністю є гра, то її використання є найбільш ефективним методом педагогічної діагностики недоліків звукової культури мовлення. Окреслена діяльність має організовуватись таким чином, щоб приносити емоційне та інтелектуальне задоволення для дитини.

Подальші розвідки потрібно направити на дослідження методики педагогічної діагностики розвитку інших компонентів звукової культури мовлення у дошкільнят.

Список використаних літературних джерел

1. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. Київ, 2004. 376 с.
2. Борова В. Є. Компетентнісний підхід до педагогічного коригування звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса, 2019. Вип. 3 (128). С. 33–42.
3. Hunter C., Pisoni D. Early language experience and underspecified phonological representations. *Applied Psycholinguistic*. 2017. 38 (6), 1325–1329.
4. Simard D., Labelle M., Bergeron A. Measuring Metasyntactic Abilities: on a Classification of Metasyntactic Tasks. *Journal of Psycholinguistic Research*. 2017. 46 (2). 433–456.
5. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. Київ: Наукова думка, 2013, Т.1. 910 с.
6. Понятійно-термінологічний словарь логопеда. Москва, 1997. 400 с.
7. Максаков О. И., Фомичова М. Ф. Развитие речи детей дошкольного возраста. Под ред. Ф. А. Сохина. Москва, 1984. С. 48–79.
8. Білецький А. О. Про мову і мовознавство. Київ, 1977. 224 с.
9. Львов М. Р. Словарь-справочник по методике русского языка. Москва, 1997. 25 с.
10. Жинкин М. И. Проблемы общей, возрастной и педагогической психологии. Москва, 1978. 288 с.
11. Развитие речи детей дошкольного возраста. Москва, 1984. 223 с.
12. Лурия А. Р. Основные проблемы нейролингвистики. Москва, 1975. 214 с
13. Жинкин М. И. Мозг человека и психические процессы. Москва, 2003. 479 с.

References

1. Bohush A. M. (2004). *Movlennievij rozvytok ditei vid narodzhennia do 7 rokov*. Monohrafija. Kyiv (In Ukrainian).
2. Borova V. Je. (2009). *Kompetentnisnyj pidkhid do pedahohichnoho koryhuvannia zvukovoï kultury movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku*. *Naukovyi visnyk Pivdenno-ukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho (Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky)*. Odesa, 3 (128), 33–42 (In Ukrainian).
3. Hunter C., Pisoni D. (2017). Early language experience and underspecified phonological representations. *Applied Psycholinguistic*, 38(6), 1325–1329.
4. Simard D., Labelle M., Bergeron A. (2017). Measuring Metasyntactic Abilities: on a Classification of Metasyntactic Tasks. *Journal of Psycholinguistic Research*. 46(2), 433–456.
5. *Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy (2013): u 4 t*. Kyiv: Naukova dumka, T.1. (In Ukrainian).
6. *Ponjatyjno-termynologhycheskyj slovarj lohopeda*. (1997). Moskva (In Russian).
7. *Maksakov O. Y., Fomychova M. F. (1984). Razvytye rechy detej doshkoljnogho vozrasta*. Pod red. F. A. Sohina. Moskva, 48–79 (In Russian).
8. *Biletskyi A. O. (1977). Pro movu i movoznavstvo*. Kyiv (In Ukrainian).
9. *Ljvov M. R. (1997). Slovarj-spravochnyk po metodyke russkogho jazyka*. Moskva (In Russian).

10. Zhynkyn M. Y. (1978). Problemy obshhej, vozrastnoj y pedagoghicheskoj psikhologhyy. Moskva (In Russian).
11. Razvytye rechy detej doshkoljnogho vozrasta. (1984). Moskva (In Russian).
12. Luryja A. R. Osnovnye problemy nejrolynghvystyky. (1975). Moskva (In Russian).
13. Zhynkyn M. Y. (2003). Mozgh cheloveka y psyhicheskiye process. Moskva (In Russian).

Стаття поступила в редакцію 25.06.2020 р.